

امارت اسلامی افغانستان
وزارت ارشاد، حج و اوقاف
ریاست ارشاد و انسجام امور مساجد
آمریت ارشاد و دعوت
مدیریت عمومی تنظیم خطبه ها

رهنما، خطبه روز جمعه مؤرخ: ۱۴۴۳/۹/۲۸ هجری قمری مطابق ۱۴۰۱/۲/۹ هجری شمسی

رعایت نمودن حرمت رمضان المبارک، مسائل قضائے روزہ و کفارہ آن

الحمد لله المتوحد بالعز والبقاء الذي قضى بالفناء والزوال على اهل هذه الدار ليدلنا بذلك على ان لكل نازل رحيلًا وانتقالًا واشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له اهل علينا شهر رمضان ليفيض فيه الاحسان على خلقه ويغفر لهم الذنوب ويضاعف لهم الاعمال الصالحة ثم حكم بانقضائه وانتقاله فمن راح فيه صار شاهداً له عند الله بالخير وشافعاً لديه في تخليصه من العذاب وتمكينه من نيل الثواب ومن خاسر فيه قد ضيع اوقاته الشريفة ومواسمه العظيمة باللهو والغفلة والتفريط فصارت حياته عليه وبالاً وصار شهر رمضان شاهداً عليه عند الله بالتفريط والاضاعة وخصماً له يقيم الحجة عليه عند احكم الحاكمين بما ضيع من حقوقه وانتهك من حرمة واشهد ان محمداً عبده ورسوله حث على اغتنام الاوقات قبل الفوات وامر بالاستغفار من التقصير والهفوات وصلى الله عليه وعلى اله واصحابه وسلم تسليماً كثيراً.

حفاظت حرمت رمضان المبارک:

عبادت در زندگی مسلمان یک سرمایه است که باید حفاظت شود و این سرمایه موقوف به زمان و مکان نیست بلکه مستمر است تا پایان زندگی، و مسلمان هر وقت در حفاظت آن مسئول و مکلف می باشد که عبادات خود را به روی آوردن به معاصی از بین نبرد، چرا که روزه در بین عبادات بزرگترین عبادت است مناسب است که حرمت آن حفاظت شود و به گذشت این ماه مبارک مسلمان باید از عادات بد و اخلاق ناپسند خود را حفاظت کند، چرا که رجوع به اعمال بد آثار روزه را از بین میبرد، طوری که خداوند ﷻ میفرماید: ﴿وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَقَصَتْ غَزْلَهُمَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْكَاتًا﴾ {النحل: (۹۲)}

ترجمه: وهم مانند آن زن (سبک مغز) میباشید که رشته خود را بعد از محکم ساختن (و تابیدن) پاره پاره میگرد.

در آیه دیگر میفرماید: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ﴾ {محمد: (۳۳)}

ترجمه: ای مومنان الله ﷻ را اطاعت کنید و پیامبر ﷺ اطاعت کنید (و به سبب مخالفت از الله ﷻ و رسول) اعمال خود را باطل نکنید.

(عن أبي العالية قال: كان أصحاب رسول الله ﷻ يظنون أنه لا يضر مع "لا إله إلا الله" ذنب، كما لا ينفع مع الشرك عمل، فنزلت: ﴿أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ﴾ فخافوا أن يبطل الذنب العمل) تفسیر ابن کثیر

ترجمه: از ابو عالیه روایت است که او گفت اصحاب رسول الله ﷻ فکر میکردند که همراهی لا اله الا الله هیچ گناهی ضرر نمی رساند همان گونه که همراهی شرک هیچ عملی نفع نمی رساند تا آنکه این آیت نازل شد، پس آنها از آن ترسیدند که عمل شان به سبب گناه باطل شود.

(عن قتادة، في قوله (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ)... الآية، من استطاع منكم أن لا يبطل عملاً صالحاً عمله بعمل سيئ فليفعل، ولا قوة إلا بالله، فإن الخير ينسخ الشر، وإن الشر ينسخ الخير) تفسیر الطبري- الرسالة-ت أحمد شاکر

ترجمه: امام قتاده در تفسیر این آیت میگوید کسی که توانائی این را دارد که عمل نیک خود را به عمل بد باطل نسازد باید همینطور بکند، چرا که عمل نیک شر را از بین میبرد، و شر عمل نیک را از بین میبرد.

در حدیثی رسول الله ﷺ میفرماید: (عن ابی هریره (ض) قال: قال رسول الله ﷺ سبعة يظلهم الله في ظله يوم لا ظل إلا ظله، امام عادل وشاب نشأ في عبادة ربه و رجل قلبه معلق بالمساجد إذا خرج منه حتى يعود إليه) متفق علیه

ترجمه: الله ﷻ، هفت گروه را زیر سایه رحمت خود قرار میدهد در روزیکه هیچ سایه ای جز سایه رحمت او تعالی وجود ندارد؛ پیشوای عادل، و جوانی که در عبادت و بندگی نشو و نمو کرده باشد، و کسی که قلبش بامساجد گره خورده باشد.

کسانی را که خداوند ﷻ در ماه مبارک رمضان با نماز و تلاوت قرآن کریم هدایت کرده است باید این راه را بعد از رمضان هم ادامه بدهند، و این در حقیقت حرمت رمضان را بجا کردن است.

چرا که یکی از نشانه های قبولیت روزه مسلمان این است که حالت عبادی و رفتاری او بعد از ماه مبارک رمضان بهتر شود و در عبادات شتاب و عجله داشته باشد و به رفتن رمضان خود را از فضائل محروم نکند اگر رمضان رفت اما عبودیت بنده باقی و دوامدار است، عهد و پیمان مسلمان با پروردگارش در انجام عبادات محکم می باشد تا سرچشمه خیرات جاری باشد.

پس اگر مسلمان بعد از رمضان نماز را ترک کند در جمله منافقین شمرده میشود طوری که قرآن کریم در باره ایشان میفرماید: { وَلَا يَأْتُونَ الصَّلَاةَ إِلَّا وَهُمْ كُسَالَى } التوبة: (۵۴)

ترجمه: و به نماز جز با کسالت نمی آیند .

و اگر مسلمان رابطه ای خود را از مساجد قطع میکند خطر این است که الله به دلهایشان مهر میزند، چنانچه رسول الله ﷺ میفرماید: (لینتهين اقوامٌ عن ودعهم الجماعات او ليختمن الله على قلوبهم ثم ليكونن من الغافلين) مسلم

ترجمه: مردم ها از نرفتن به مساجد خود را نگهدارند وگرنه الله تعالی به دلهایشان مهر می نهد باز میشوند از جمله بی خبران.

رسول الله ﷺ در حدیث دیگری میفرماید: (عن عبد الله ابن عمرو ابن العاص رضی الله عنهما قال: قال رسول الله ﷺ يا عبد الله لا تكن بمثل فلانٍ كان يقوم الليل فترك قيام الليل) بخاری

ترجمه: ای بنده خدا! مانند فلان مباش، بود از جمله کسانی که نماز تهجد را اداء میکرد ولی بعداً آنرا ترک کرد.

پس برای مسلمانان مناسب است که ختم روزه خود را به تکبیر و استغفار بکنند، طوری که الله تعالی ﷻ میفرماید: { وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ } البقره: (۱۸۵)

ترجمه: و تا شمار روزهای رمضان را تکمیل نمائید و تا به شکرانه اینکه شمارا هدایت کرده است الله را به بزرگی یاد کند و تا سپاس گزار شوید.

و از جمله احترام رمضان یکی این است که باید مسلمانان روزه خود را با تکبیر و استغفا و سوال قبولیت خاتمه دهد، طوری که اصحاب رسول الله ﷺ با وجود مقامی که در اسلام داشتند و قتی که اعمال نیکی را انجام میدادند میترسیدند که مبدا این اعمال ما مسترد شود، طوری که الله تعالی در باره ایشان میفرماید: { وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجَلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ } المومنون: (۶۰)

ترجمه: و آنان که انجام میدهند آنچه را که در توان دارند و دل‌های ایشان ترسناک هست از اینکه عبادات شان پذیرفته نشود به علت اینکه به سوی پروردگار خویش باز میگردند.

روزه که تنها قضائی دارد:

کسی که به اساس عذر شرعی روزه را میخورد تنها قضائی همان روزها بالای او لازم میگردد.

عذر شرعی قرار ذیل است:

۱- مرض؛ مرض از جمله آن عذر های است که به اثر آن خوردن روزه جائز میگردد، اگر شخصی در اول رمضان یا در وسط رمضان مریض میشود روزه گرفته نمی تواند و یا یک داکتر حاذق مسلمان به او توصیه میکند که روزه نگیرد میتواند روزه خود را افطار کند و در آینده که صحت مند شد قضائی بیاورد چنانچه خداوند میفرماید: { وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ } البقرة: ۱۸۵

ترجمه: و اگر کسی مریض و یا مسافر باشد روزه خود را افطار نموده و در روز های بعد از رمضان همان روز هارا قضائی بیاورد.

امام ابوبکر جصاص در تفسیر این آیت میگوید: (فابتدأ تعالی بیان حکم المریض والمسافر وأوجب علیهما القضاء إذا أفطرا) أحكام القرآن للجصاص

ترجمه: الله تعالی به بیان حکم روزه مریض و مسافر آغاز نموده و قضائی آوردن روزهای افطار شده را فرض گردانید.

اگر کسی مریض شد یا ترسید که مرض من زیاد میشود میتواند روزه خود را افطار نماید و بعداً قضائی بیاورد.

کسانی که به اساس عذر شرعی روزه را میخورند و قتی که صحت مند شدند قبل از رمضان آینده آنرا قضائی بیاورند . بناً اگر مریضی که به اساس مرض روزه را افطار نموده و صحت یاب نشد و به اثر همان مرض فوت نمود روزهای که خورده وصیت به ادای فدیة بالای آن لازم نیست .

همچنان اگر مریضی که روزه را خورده بعداً صحت یاب شد و روزه را قضائی نیاورد تا اینکه وفات نمود بالای او وصیت به دادن فدیة لازم است.

اگر وصیت نکرده باشد ورثه او میتواند از ثلث میراث او فدیة را اداء نمایند. (ابن عابدین)

۲- سفر: سفر هم از جمله اعدار شرعی است که به سبب آن خوردن روزه جواز دارد، اگر کسی به سفر برآمد و اندازه سفر او (۹۰) کیلو متر باشد میتواند روزه خود را بخورد و بعد از رمضان همان روزها را قضائی بیاورد البته اگر در سفر مشقت نبود روزه گرفتن بهتر است .

۳- حیض و نفاس: حیض و نفاس از جمله اعدار شرعی اند، زنهایی که در ماه رمضان عادت ماهوار و یا ولادت مینمایند میتوانند روزه خود را افطار نموده و بعد از رمضان که از مرض ماهوار و از نفاس پاک شدند قضائی بیاورند.

۴- حمل و رضاع: از جمله اعداء شرعی بوده که افطار روزه برای زنان حامله و شیردهنده جواز دارد در صورتیکه احساس نماید که روزه گرفتن برای حمل ضرر دارد، همچنان زنان شیردهنده احساس میکنند که روزه باعث کمبود شیر و ضرر برای طفل میگردد روزه را افطار نمایند، بعداً قضائی بیاورند.

در حدیث شریف آمده است: (إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى وَضَعَ عَنِ الْمُسَافِرِ الصَّوْمَ، وَشَطَرَ الصَّلَاةِ، وَعَنِ الْحَامِلِ أَوْ الْمُرْضِعِ الصَّوْمَ) سنن الترمذی

ترجمه: یقیناً الله تعالی ساقط کرد از مسافر روزه را و نیم نماز را و از زنان باردار و شیردهنده روزه را.

در این رابطه گمان غالب زنان شیر دهنده مدار اعتبار است و یا مشوره طبیب مسلمان. (الهندیه)

۵- گرسنگی و تشنگی شدید: که از هلاکت نفس خود بترسد برایش افطار روزه جواز دارد، به شرط اینکه خود را به کسب و کار مانده نکرده باشد و اگر گرسنگی و تشنگی به اثر کار پیش آمد و روزه را افطار کرد در یک روایت کفاره هم بالای او میگردد. (مجمع الانهر)

۶- کسیکه در اثنای روزه بی هوش شود: بیهوشی بالای او بیاید و بعداز به هوش آمدن قضائی روزه لازم است بالای او. (الهندیه)

حکم روزه شیخ فانی:

شیخ فانی کسی را گفته میشود که به اساس کبر سن و ضعف توان روزه گرفتن را ندارد، که به اصطلاح فقهاء آن را شیخ فانی گویند.

شیخ فانی میتواند روزه خود را بخورد و به عوض هر روز، روزه فدیة و یا قیمت آن را به مسکین و یا فقیر بپردازد، و مقدار فدیة آن همان مقدار فدیة صدقه فطر میباشد.

شیخ فانی میتواند تمام فدیة روزه خود را در اثنای رمضان و یا در ختم رمضان بپردازد. (الهندیه)

بدون عذر روزه را خوردن:

اگر کسی قصداً روزه را به اشیای غذایی میخورد و یا می نوشد در این صورت بالای او قضائی و کفاره هر دو لازم میگردد.

اگر قصداً روزه خود را به واسطه اشیایی بشکناند عادتاً مواد غذایی نباشند بر بالای وی تنها قضائی است نه کفاره.

۱- خوردن اشیای غیر غذایی: شخصی بدون عذر روزه ای خود را به چیز های بشکناند که عادتاً غذا و دوا نباشند روزه آن شکسته تنها قضائی لازم میگردد نه کفاره. (بدائع الصنائع)

۲- قصداً استفراغ کردن: کسیکه در رمضان قصداً استفراغ نماید تنها بر وی قضائی لازم هست چنانچه رسول الله ﷺ فرموده: (من ذرعه القيء فليس عليه القضاء و من استقاء عمداً فليقض) سنن الترمذی

ترجمه: کسی که در رمضان بدون قصد استفراغ نماید بروی قضائی نیست و اگر قصداً استفراغ نماید بر وی قضائی همان روز روزه لازم است.

۳- به طور خطا در حالت مضمضه آب اگر از حلقومش تیر شده بر وی تنها قضائی لازم است. (نور الايضاح)

۴- کسیکه به فکر صبح صادق ندمیده سحری نمود و بعداً معلوم شد که صبح صادق طلوع کرده و یا روزه را افطار نمود به گمان اینکه آفتاب غروب نموده بعداً معلوم شد آفتاب غروب ننموده در این صورت تنها قضائی لازم است. (الهدایه)

۵- اگر در غروب آفتاب شک داشته باشد باید روزه خود را افطار نکند تا هنگامیکه به غروب آفتاب متیقن شود .

خوردن روزه به طریقه سهو ونسیان:

کسیکه به طریقه سهو ونسیان چیزی را خورد و یا نوشید روزه وی باطل نمی شود، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرموده: (من نسی و هو صائم فأکل أو شرب فلیتم صومه فانما أطعمه الله وسقاه) صحیح مسلم

ترجمه: کسیکه روزه را از روی فراموشی و یا سهواً خورد و یا نوشید بر روزه خود ادامه دهد زیرا الله ﷻ او را خورانیده و نوشانیده .

قضائی وکفاره:

اشیایی که به واسطه آنها بر بالای روزه دار قضائی وکفاره هر دو لازم میگردد:

۱- جماع و همبستری: اگر روزه دار در ماه رمضان از طرف روز همراهی همسر خود همبستر شود روزه وی باطل شده بروی کفاره و قضائی لازم میگردد.

۲- خوردن و نوشیدن قصدی: اگر کسی در رمضان قصداً به اثر مواد خوراکی روزه خود را بخورد قضائی وکفاره بالای او لازم میگردد.

فقهای احناف از برای مواد خوراکی یک قاعده کلی ذکر کردند که به اثر آن روزه از بین میرود وکفاره هم لازم میگردد .

در فتاوی عالم گیری آمده است: (إِذَا أَكَلَ مُتَعَمِّدًا مَا يَتَّغَى بِهِ أَوْ يُتَدَاوَى بِهِ يَلْزَمُهُ الْكُفَّارَةُ) الفتاوی الهندیة ترجمه: کسیکه قصداً اشیای مواد خوراکی را و یا دوا بخورد کفاره بالای او لازم میگردد.

در باره مواد غذائی دو نظریه وجود دارد: (قَالَ بَعْضُهُمْ هُوَ أَنْ يَمِيلَ الطَّبْعُ إِلَى أَكْلِهِ وَتَنْقُضِي بِهِ شَهْوَةَ الْبَطْنِ وَقَالَ بَعْضُهُمْ هُوَ مَا يَعُودُ نَفْعُهُ إِلَى صَلَاحِ الْبَدَنِ) الجوهرة النيرة

ترجمه: بعضی علماء میگویند مواد غذائی چیز های را گفته میشود که طبیعت انسان به خوردن آن میلان بکند و شهوت بطن به خوردن آن پوره شود.

بعضی دیگر علماء میگویند مواد غذائی ان است که به بدن نفع برساند.

امام ابن عابدین این قول را اینطور تشریح نموده: (وَيُظْهَرُ مِنْ ذَلِكَ أَنَّ مُرَادَهُمْ بِمَا يَتَّغَى بِهِ مَا يَكُونُ فِيهِ صَلَاحُ الْبَدَنِ بَأَنَّ كَانَ مِمَّا يُؤْكَلُ عَادَةً عَلَى قَصْدِ التَّغْذِي أَوْ التَّدَاوِي أَوْ التَّلَذُّذِ) رد المحتار

ترجمه: مواد غذائی چیز های را میگویند که برای اصلاح بدن باشد و عادتاً بر غذا یا تداوی یا لذت گرفتن خورده میشوند.

۳- اگر شخص نادان در وقت حجامت یا در چرب کردن بروت خود و یا بواسطه غیبت کردن گمان کرد که روزه شکسته است و روزه را خورد در این صورت بر بالای آن قضائی وکفاره هر دو لازم میگردد چرا که به محض گمان روزه خود را خورده است. (الهدیة العلائیة)

◀ اندازه کفاره وترتیب آن:

کسیکه بدون عذر شرعی در رمضان خورد و نوش میکند و یا با خانم خود در روز همبستر میشود، قضائی وکفاره بالای او لازم میگردد.

طریقه ادای کفاره روزه به این ترتیب میباشد: در قدم اول ازادی غلام است اگر توان ازادی غلام را نداشت در قدم دوم دوماه پی در پی روزه بگیرد و اگر توان این را هم نداشت،

پس در این صورت بالای او لازم است که شصت مسکین را دو وقت به شکم سیر طعام بدهد، و یا شصت مسکین را نیم پیمانه (یک کیلو ونهصد گرام) گندم و یا آرد گندم بده و یا قیمت آن را بپردازد. (نورالایضاح)

از ابو هریره رضی الله تعالی در آن حدیث طولانی که روایت کرده اینطور آمده است: (بینما نحن جلوس عند رسول الله ﷺ اذ جاءه رجل فقال: یا رسول الله: هلکت، قال مالک؟ قال وقعت علی امرأتی و أنا صائم فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم هل تجد رقیة تعتقها؟ قال: لا قال: فهل تستطيع أن تصوم شهرین متتابعین؟ قال: لا قال: فهل تجد اطعام ستین مسکینا؟ قال: لا قال: فمکت عند النبی ﷺ فبینا نحن علی ذلک أوتی النبی ﷺ بعرق فیها تمر - والعرق المکتل - قال: أین السائل؟ فقال: أنا، قال: خذ هذا فتصدق به فقال له الرجل أعلی أفقر منی یا رسول الله؟ فوالله ما بین لا بתיها - یرید الحرین - أهل بیت أفقر من أهل بیتی فضحک النبی ﷺ حتی بدت أنیباه ثم قال: أطعمه أهلك) صحیح البخاری ترجمه: در اثنای که ما با رسول الله ﷺ نشسته بودیم شخصی به نزد رسول الله ﷺ آمد و گفت! ای رسول الله صلی الله علیه وسلم؟ هلاک شدم پیامبر ﷺ پرسید که چه شده تورا در جواب گفت؛ من در حالت روزه با خانم خود مجامعت کردم رسول الله ﷺ فرمودند آیا کدام غلام را آزاد کرده میتوانی شخص در جواب گفت توان آزادی غلام را ندارم، پیامبر ﷺ فرمودند آیا دو ماه پی در پی روزه گرفته میتوانی آن مرد گفت نخیر پیامبر ﷺ فرمودند شصت مسکین را طعام داده میتوانی مرد در جواب گفت نخیر، ابوهریره رضی الله عنه میگوید آن شخص نزد رسول الله صلی الله علیه وسلم چند لحظه درنگ کرد در این اثنا یک ظرف مملو از خرما را آوردند و رسول الله ﷺ فرمودند که سائل است کجا ایت وی فرمود من اینجا هستم، رسول الله ﷺ فرمودند این خرما را بگیر و انرا صدقه کن، آن شخص به پیامبر ﷺ گفت ایا این را من از خود کرده به فقیرتری بدهم ای رسول خدا ﷺ قسم به خداوند که در دو طرف مدینه (تمام شهر) از من کرده خاندان فقیر نیست به شنیدن این سخن پیامبر علیه السلام خندید که دندان های انیاب مبارک آشکار شد باز فرمودند این را به خاندان خود بده.

والسلام علیکم ورحمت الله وبرکاته